

14. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2007 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Стефанов О.В. До проблем доступності та якості лікарських засобів [Електронний ресурс] / О.В. Стефанов, В.Т. Чумак. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/online/21639/>.
16. Федущак А.Л. Реалії та можливості впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні на сучасному етапі розвитку охорони здоров'я / А.Л. Федущак, Т.Б. Ривак, О.А. Федущак // Формування національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики. – Х. : НфаУ, 2008. – С. 167–171.

УДК 338.824.5

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Макаренко П.М.

доктор економічних наук, професор
Дніпропетровський державний аграрний університет

Annotation

At the article it is investigational problem of the modern state of the state control system agrarian to the sector of economy. Certainly value of influencing of state administration on development of the personal economies of population. Measures are offered on the improvement of public agrarian policy of Ukraine in the field of providing of terms of development of different forms of menage on mud flows.

Анотація

У статті досліджено проблеми сучасного стану системи державного управління аграрного сектора економіки. Встановлено значення впливу державного управління на розвиток особистих господарств населення. Запропоновано заходи щодо вдосконалення державної аграрної політики України у сфері забезпечення умов розвитку різних форм господарювання на селі.

Ключові слова

Державне управління, сільське господарство, особисті селянські господарства, господарства населення, механізм управління.

І. Вступ

Значущість організаційної діяльності, що впорядковує, якісно зростає для державного управління в умовах ринкової економіки у зв'язку із ускладненням усіх процесів суспільного життя, наповнення необхідним ринковим змістом самої організаторської роботи. Адже управління спрямоване на об'єднання, координацію зусиль людей, державних органів, установ, підприємств і організацій з метою вирішення завдань економічного, науково-технічного, соціально-культурного й адміністративно-політичного характеру.

Державне управління являє собою як організаційно-економічну категорію, так і політичну.

У зв'язку із переходом до ринкових відносин і формуванням сільськогосподарського ринку багато принципів державного управління сільськогосподарським виробництвом значною мірою застаріло, оскільки вони відображали основи соціалістичного способу виробництва. Певна кількість принципів державного управління сільським господарством трансформувалась у новий вид, адекватний існуючим реаліям.

Найважливішими напрямками державного регулювання для багатьох регіонів сьогодні є програми розвитку й підтримки селянських господарств, соціально-економічного розвитку села на середньо- і довгострокову перспективу, концепції регіональної політики, визначальні пріоритетні напрями діяльності регіонів з підтримки сільськогосподарських підприємств.

Проблеми державного регулювання розвитку аграрної сфери економіки України завжди були в центрі уваги вітчизняних науковців: В.Я. Амбросова, П.П. Борщевського, О.А. Бугуцького, П.І. Гайдуцького, М.В. Гладія, М.Я. Дем'яненка, Й.С. Завадського, М.Х. Корецького, О.В. Крисального, Г.І. Купалової, І.І. Лукінова, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.Ю. Мельника, С.В. Мочерного, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, М.М. Федорова, К.І. Якуби та ін.

Різні аспекти функціонування особистих селянських господарств досліджували В.А. Белянов, О.А. Бугуцький, І.Ф. Глотов, П.Т. Губенко, З.І. Калугіна, І.В. Коновалов, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, Н.К. Фігурновська, О.В. Чаянов, Г.І. Шмельов, О.М. Шпичак та інші економісти-аграрники.

Актуальними на сьогодні залишаються питання вдосконалення механізму державного управління розвитком саме особистих селянських господарств як важливої складової агропромислового комплексу країни, що визначило зміст та напрям дослідження нашої наукової статті.

II. Постановка завдання

Мета статті – обґрунтувати напрями вдосконалення механізму державного управління розвитком особистих господарств населення України.

III. Результати

У сучасному ринковому господарстві держава повинна регулювати формування ринкового середовища й забезпечити динамізм і стійкість економічного зростання сфери АПК.

На нашу думку, державним органам для забезпечення пріоритетності розвитку села необхідно впровадити заходи підтримки, які стосовно особистих селянських господарств (далі – ООГ) мають реалізовуватися за такими основними напрямами:

- забезпечення товаровиробникам ООГ сприятливих умов для господарювання й використання результатів своєї праці;
- надання у володіння й користування земельних ділянок;
- зміна структури інвестицій у галузях економіки з їх переорієнтацією на вирішення першочергових програм села, зокрема створення матеріально-технічної бази для ООГ;
- забезпечення ООГ капітальними вкладеннями й стабільним постачанням виробничо-технічними ресурсами з метою всебічного задоволення виробничих потреб селян;
- сприяння еквівалентному товарообміну між промисловістю, сільським господарством та іншими сферами економіки;
- регулювання відносини сільгосптоваровиробників і держави щодо використання бюджетного фінансування й надання комплексу пільг ООГ при кредитуванні, оподаткуванні і страхуванні;
- проведення цілеспрямованої демографічної й міграційної політики з метою створення оптимального балансу трудових ресурсів села й міста;
- розширення впровадження досягнень науки і техніки в сільськогосподарське виробництво ООГ;
- організація системи підготовки й перепідготовки кадрів для галузей агропромислового комплексу з урахуванням специфіки ведення ООГ;
- створення для всіх громадян, що постійно проживають і працюють у сільській місцевості, умов для задоволення господарчо-побутових і соціально-культур-

них потреб, формування сучасної соціальної інфраструктури села з урахуванням потреб власників ООГ;

- сприяння зміцненню партнерських відносин між підприємствами міста і села, включаючи сферу малого бізнесу (ООГ тощо), розвитку взаємодопомоги і співпраці з переробними, обслуговуючими й іншими промисловими підприємствами, зокрема тими, що не входять до сфери АПК;
- розширення та поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків сільськогосподарських товаровиробників, зокрема сфери малого бізнесу (ООГ тощо).

Крім того, за сучасних умов для подолання диспропорцій у розвитку АПК необхідно вирішити проблеми: зміни пропорцій в доходах між паливно-енергетичним, машинобудівним комплексом і АПК; поповнення оборотних коштів сільгосптоваровиробників, зокрема ООГ, для прискорення відтворювальних процесів; створення багатоканальних джерел фінансування ООГ на лізинговій основі; формування раціональної системи фінансово-кредитних інститутів для залучення й ефективного використання кредитних ресурсів в АПК, включаючи особисті господарства населення; реструктуризації боргів господарюючих суб'єктів в АПК та відновлення системи господарських зв'язків, включаючи особисті господарства населення [3].

Основною метою інвестиційної політики в АПК є державна підтримка ефективних інвестиційних проектів, створення сприятливого середовища для розширення джерел фінансування в аграрну економіку [9].

Незважаючи на значні капітальні вкладення в АПК, кошти, що виділяються, недостатні для відновлення матеріально-технічної бази сільського господарства, що пов'язано з відсутністю чіткого механізму розподілу цих коштів і контролю за їх використанням.

У ринкових умовах інвестиційна політика в АПК має будуватися на принципах деталізації процесу, переходу від розподілу державних інвестицій до їх розміщення на конкурсній основі; розширення практики змішаного державно-комерційного фінансування проектів, враховуючи необхідність підтримки та розвитку особистих господарств населення.

При цьому основними завданнями державного регулювання, на нашу думку, повинні бути: підтримка стійкої економічної ситуації в сільському господарстві; стабілізація ринкової кон'юнктури й коливань прибутковості в галузі; забезпечення продовольчої безпеки; підтримка сільгосптоваровиробників усіх форм власності в процесі їх адаптації до ринкових умов; захист внутрішнього

ринку; забезпечення конкурентоспроможної участі вітчизняних товаровиробників у міжнародному поділі праці.

Державне регулювання й підтримка сільського господарства має проводитися в таких напрямках: підтримка загального рівня прибутковості та стимулювання платоспроможного попиту населення; антимонопольне регулювання й регулювання пропорцій міжгалузевого обміну; сприяння розвитку ринкової інфраструктури; підтримка стабільної, сприятливої кон'юнктури на ринку через проведення інтервенцій; забезпечення села пільговими кредитами; здійснення політики розумного протекціонізму й забезпечення сільськогосподарських підприємств умовами, які б дали змогу на рівних конкурувати на зовнішньому ринку; розширення практики страхування інвестиційних проєктів, які підтримуються державою; залучення іноземних інвестицій, технічної й технологічної допомоги. Вирішення цих основоположних завдань необхідно передбачити в державній стратегічній програмі із забезпечення продовольчої безпеки, враховуючи специфіку форм власності та господарювання, створюючи відповідні сприятливі умови для їх розвитку, включаючи особисті господарства населення.

Підвищення ефективності державної підтримки ОСГ полягає в реалізації таких заходів:

- жорсткий контроль цільового використання наданого бюджетного фінансування на всіх рівнях його проходження;
- зміна механізму й принципів надання бюджетних коштів, що полягає у відмові від витратного методу компенсації витрат сільськогосподарських товаровиробників на придбання окремих видів промислової продукції та ресурсів;
- здійснення комплексу заходів з підвищення частки товаровиробників у загальних доходах від реалізації кінцевої продукції;
- формування спеціального цільового фонду фінансової підтримки ОСГ з усіх джерел фінансування тощо.

Державне регулювання розвитку особистих господарств населення має здійснюватися на загальнодержавному й регіональному рівнях шляхом:

- застосування законодавчих нормативних актів та економічних важелів дії (дотацій, кредитних ставок, податків тощо);
- участі представників держави в закупівлі зерна та іншої продукції за договірною ціною і здійснення ефективного розподілу продовольства (зокрема на основі товарних інтервенцій у періоди його дефіциту). Ці заходи мають здійснюватися з метою підтримки цін і обсягів продовольства на соціально прийнятному рівні.

У процесі виконання цих завдань необхідно здійснити підтримку товаровиробників через закупівлю значної частини продукції за гарантованою ціною, регулювання роздрібних цін на продовольство шляхом застосування механізму товарної інтервенції в період дефіциту продукції, зростання цін на неї тощо.

На етапі ринкових перетворень держава проводить політику лібералізації й зниження державного впливу на продовольчий ринок. В умовах децентралізації хлібофуражного постачання держава відмовилася від формування регіональних фондів, передавши ці повноваження на рівень обласних і районних адміністрацій. Регіональні фонди формуються на основі перехідних запасів зерна й зернопродуктів товаровиробників, зернопереробних підприємств і враховують як регіональні потреби в зерні, так і реальні можливості їх покриття за рахунок власного виробництва [6].

Регулювання ринку сільськогосподарської продукції має бути єдиною системою управління та координації дій на різних рівнях через уповноважені державні органи, які повинні узгоджувати ухвалення рішень за напрямками й методами регулювання. В Україні має бути розроблена й законодавчо закріплена "Державна стратегія розвитку ринку сільськогосподарської продукції України", спрямована на забезпечення продовольчої безпеки країни, створення необхідного виробничого потенціалу, зміцнення виробничої та ринкової інфраструктури тощо з урахуванням розвитку, разом з колективним сектором, особистих господарств населення.

Ця система може виглядати таким чином:

- на загальнодержавному рівні мають вирішуватися питання цінової, фінансово-кредитної, податкової, зовнішньоторговельної й антимонопольної політики;
- на регіональному рівні – питання матеріально-технічного забезпечення, формування регіональних продовольчих фондів з урахуванням місцевих умов та особливостей ведення сільськогосподарського виробництва.

Реалізація аграрної політики пов'язана з використанням пріоритетних напрямів розвитку сільськогосподарської галузі. Джерелами інвестування можуть стати кошти державного та регіональних бюджетів, кредити комерційних банків, інвестиційних фондів, зарубіжні інвестиції, кошти позабюджетних фондів тощо. Для підвищення ефективності їх використання інвестиції мають бути диференційовані за регіонами, періодами часу, господарюючими суб'єктами з урахуванням їх особливостей. Необхідно також урахувати специфіку регіонів (їх природно-економічні умови, рівень розвитку матеріа-

Держава та регіони

льно-технічної бази й ресурсного забезпечення), визначити пріоритети за напрямками інвестування залежно від завдань продовольчого забезпечення, які вирішуються регіоном.

Пріоритетна модель функціонування ринку сільськогосподарської продукції повинна узгоджувати інтереси господарюючих суб'єктів між собою, а також з державою через реалізацію державної аграрної політики, параметри якої мають бути засновані на програмно-цільовому підході, що дає змогу ефективно використовувати наявні біокліматичний і виробничий потенціали, фінансовий капітал, реалізовувати багаторівневі інтереси як держави, так і конкретного виробника сільськогосподарської продукції [1].

Створення ефективної системи державного регулювання передбачає розроблення цілого ряду загальнодержавних, міжрегіональних і регіональних програм розвитку сільськогосподарської галузі.

Суть цілових програм має полягати в застосуванні до окремих видів продукції й господарюючих суб'єктів комплексу заходів для досягнення конкретної мети. Учасниками програми є товаровиробники, що відповідають обов'язковим умовам і вимогам за окремими критеріями та показниками, на умовах конкурсного відбору.

При розробленні державних цілових програм підтримки розвитку ОСГ необхідно дотримуватися таких принципів:

- комплексність і системність підходу до розвитку ОСГ на основі визначення мети та механізму реалізації програми в межах єдиних пріоритетів державної стратегії розвитку АПК країни в цілому;
- відбір пріоритетів програмних заходів за їх кінцевими вихідними параметрами (обсяг, вартість, мультиплікаційний ефект);
- розподіл ризиків використання фінансових ресурсів (фінансових, матеріально-технічних тощо), що виділяються під програму, на основі пайової участі у фінансуванні програмних заходів різних інвесторів;
- контроль за раціональним використанням коштів, що виділяються на реалізацію програми;
- добровільність участі ОСГ в програмі й тендерний відбір учасників для укладання угоди;
- заходи економічного стимулювання за окремими напрямками, надання пільг для учасників програми.

При реалізації програми можна використовувати окремі важелі економічного впливу: підтримка цін на продукцію ОСГ, умови індексації й передоплати державних закупівель; дотації та компенсації за окремими статтями витрат; пільгове кредитування й

оподаткування; страхування від стихійних лих та інших несприятливих погодних і ринкових умов та ризиків тощо. Ці заходи необхідно застосовувати диференційовано залежно від регіону, напряму діяльності, виду ОСГ тощо [7].

Для досягнення паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію необхідно більш повно використовувати можливості регулювання цін усередині АПК, а також стимулювати створення агропромислових об'єднань, встановлювати на окремі види продукції граничні націнки, співвідношення рівнів роздрібних і оптових цін.

Державне регулювання розвитку ОСГ на основі мінімальних гарантованих цін має переваги над використанням прямих бюджетних асигнувань, забезпечує самостійність господарюючим суб'єктам; дає змогу використовувати ринковий механізм і підприємницьку активність сільгосптоваровиробників; підвищує їх відповідальність за використання наявних у них ресурсів [2].

В умовах сучасної кризової ситуації в агропромисловому комплексі особисті господарства населення представлені в новій якості і стають важливим чинником у забезпеченні продовольством населення країни.

Особисті господарства населення сьогодні є численними дрібними господарствами. Вони зазвичай розглядаються як другорядна сфера. Для подальшого розвитку ОСГ потрібно також вжити таких заходів з їх державної підтримки:

- розробити систему стимулювання банків кредитувати ОСГ та інші особисті господарства під заставу майна з певною державною гарантією;
- з метою вирішення проблеми агросервісного, зооветеринарного, агротехнічного обслуговування створити спеціалізовані кооперативи та машинотехнологічні станції (МТС), системи прокату техніки з обслуговування особистих селянських господарств; забезпечити умови їх взаємодії;
- відновити діяльність районних заготівельних контор, пунктів безпосередньо в селах, оскільки діюча система споживчої кооперації фактично припинила заготівлю сільгосппродукції на місцях. Ці заходи не потребують великих фінансових вкладень, але дають змогу вирішити важливу проблему закупівлі продукції особистих селянських господарств;
- необхідно зобов'язати державні племінні, насінневі господарства надавати допомогу особистим господарствам у штучному заплідненні тварин, підборі високопродуктивної худоби, ветеринарному обслуговуванні й забезпеченні високоякісним насінням і посадковим матеріалом на взаємовигідних умовах;

– Міністерству аграрної політики України, відповідним державним науковим установам забезпечити на пільгових умовах наукове обслуговування ОСГ, проведення семінарів, виставок з демонстрацією сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур, утримання худоби, організації виробництва для сфери малого бізнесу на селі.

Крім того, доцільно: звільнити від земельного податку домогосподарства сільських пенсіонерів; впровадити пільги щодо звільнення від земельного найму сімей, що вперше створюють особисте господарство, строком на п'ять років; у законодавчому порядку встановити територіальну диференціацію ставок земельного податку з ОСГ, яка повинна забезпечити вилучення та перерозподіл диференціальної ренти з ділянок землі, розташованих у кращих географічних зонах, з підтримкою об'єктивно необхідного ведення сільськогосподарського виробництва на гірших землях.

Пропонується також визнати працю в усіх видах ОСГ як рівноцінну з роботою в галузях народного господарства та зараховувати в трудовий стаж особам, зайнятим веденням ОСГ, за наданням підтвердження про це місцевих органів влади. Такий підхід справив би значну стимулювальну дію на розвиток ОСГ, а також посилив би його трансформацію в ефективне товарне господарство та значно зменшив би кількість безробітних.

IV. Висновки

Для вирішення вищезазначеної проблеми, забезпечення зміцнення й розвитку особистих господарств населення необхідно терміново розробити і прийняти спеціальну

державну програму, відповідні законодавчо-нормативні документи.

Література

1. Барановський М.О. Аграрна складова депресивності сільських територій / М.О. Барановський // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 140–147.
2. Герман Л.М. Шляхи сталого розвитку сільського господарства України за результатами вивчення суспільної думки / Л.М. Герман, В.В. Підліснюк, І.Р. Юхновський // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 149–153.
3. Калашнікова Т.В. Механізм і пріоритети державної підтримки аграрного сектора економіки / Т.В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2008. – № 8. – С. 100–104.
4. Кропивко М.Ф. Удосконалення системи державного і регіонального управління соціально спрямованим агропромисловим виробництвом / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 25–30.
5. Лисецький А. Аграрний сектор України: адаптивний саморозвиток і глобальні виклики у регіональному вимірі / А. Лисецький, М. Соломко, І. Думіч // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 57–69.
6. Малік М.Й. Про державне регулювання розвитку сільських територій / М.Й. Малік // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 156.
7. Низова Л. Реформирование АПК и занятость сельского населения / Л. Низова // Человек и труд. – 2006. – № 10. – С. 29–32.
8. Огнев Ю. Аграрный вопрос / Ю. Огнев, Н. Демьянов // Общество и экономика. – 2007. – № 8. – С. 111–119.
9. Черевко Г.В. Державне регулювання АПК / Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос // Вісн. аграрної науки. – 2008. – № 6. – С. 63–69.

УДК 35.076

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Мордвінов О.Г.

доктор наук з державного управління, професор

Желябін В.О.

кандидат технічних наук, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

The possible approaches and the criteria of state government efficiency estimation and the peculiarities of their usage in the conditions of Ukraine are considered in the article. Namely, it is proposed to estimate the state government efficiency according to the results of the governmental branches activities for the Ukrainian people benefit.

Анотація

У статті розглянуто методологічні підходи та критерії оцінювання ефективності державного управління, а також особливості їх застосування для аналізу ефективності державно-управлінської практики в Україні. Обґрунтовано доцільність оцінювати ефективність державного управління за наслід-